

HISTORIE

Velkomoravský Rajhrad vznikl pravděpodobně v polovině 9. století. Odkryté hroby pohřebiště v Rebešovicích nás opravňují k domněnce, že rajhradské velkomoravské hradiště zaniklo asi o sto let později. Ve druhé polovině 10. století se s velkomoravským Rajhradem již nesetkáme. Během věků zanikají zbytky jeho valů, jméno Rajhrad však zůstává. První zprávy o současném Rajhradu pocházejí ze 13. století, kdy byla obec povýšena na městečko s právem pořádat sedmidenní výroční trh. V 18. století se zrodila barokní krása rajhradského benediktinského kláštera. Podle projektu Jana Blažeje Santiniho Aichela byl klášter vybudován v letech 1721-1840. Současný Rajhrad má 2784 obyvatel. 27. října 2000 byl jmenován městem.

Rajhradské městečko ve 13. a 14. Století

V období těchto změn byla založena mezi dvěma rameny řeky Svratky osada Čeladice. Občané této osady měli za úkol chránit klášter. Čtrnácté století přináší rajhradskému klášteru i městečku nebývalý rozvoj. Klášterní panství se zvětšuje, klášterní vrchnost získává roku 1327 od krále Jana Lucemburského právo hrdelní. Roku 1330 se objevuje v městečku první církevní stavba. Na místě dnešního kostela Svatého kříže u hřbitova na Masarykově ulici byla postavena kaple. Polovina 14. století, jak uvádí Šujanovy Dějiny města Brna, přináší do Rajhradu právo vařit pivo. Časté žaloby na brněnské sládky a jejich pivo špatné kvality způsobily svolání sladovníků a sládků do Brna roku 1353. Písemné zprávy dokazují, že pivo se v Rajhradě vařilo jak v městečku, tak i v klášteře. Od konce 16. století se pivo vařilo již jen v klášteře.

Rajhradské vinařství

O dávném původu rajhradského vinařství svědčí obecní pečeti Rajhradu a okolních obcí. Rajhrad má ve znaku z roku 1554 břevnovskou opatskou ostrev (kus osekaného kmene se třemi suky) zkříženou s klíčem, který je symbolem horenského práva: zavírání a otevírání hory. Rajhradské vinařství se rozvíjelo velmi slibně. Roku 1554 se v menším městském právu uvádí, že hospoda, koupená obcí od kláštera, byla povýšena na rathaus. V Rathause-radnici byl velký vinný sklep. Tento se dochoval dodnes a je jižně od restaurace v č. 48. Nyní je svou částí pod budovou bývalé orlovný, dnes Restaurace Rajhrad. V letech 1691-1692 byl proboštem Placidem Novotným vybudován klášterní vinný sklep v dnešní Štefánikově ulici. Roku 1720 bylo přistavěno podsklepí, které bylo v roce 1774 přestavěno v barokním siohu na "presshaus a lusthaus" (lisovnu) a nad ní vybudována besídka. Barokní stavba, která kopírovala Santiniho pavilony na klášterní prelatuře časem scházela. Roku 1934 byla její střední část snesena a v roce 1960 nahrazena nynějším novým areálem. V první polovině 19. století vznikl v Rajhradě další velký sklep. Vystavěl jej v roce 1827 Josef Klein, příslušník rodiny, která se výrazně zapsala do historie stavby železnic, silnic a úprav vodních toků u nás. Kleinové se výrazně podíleli na stavbě železnice Rajhrad-Brno. Josef Klein žil v Rajhradě se svým otcem Friedrichem. Po smrti obou Kleinů koupil jejich sklep ve 30. letech minulého století klášter. Oba sklepy v dnešní Štefánikově ulici byly tak spojeny v jeden celek. Další vinné sklepy se v Rajhradě nacházely u bývalých klášterních domů v městečku, u svobodných dvorů Tešovského a Paleckého. Sklep u dvora Tešovských byl tam, kde je dnes východní část nádvoří sladovny. Sklep u dvora Paleckých byl v dnešní Tovární ulici (dnes je tam dům rodiny Mátlovy). Staré sklepení bylo rovněž pod bývalou klášterní kovárnou (dnes dům č. 49). Na náměstí byl ještě tzv. panský sklep, zbořený roku 1774. Rajhradské viniční hospodářství díky své bohaté tradici se zachovalo až do dnešních dnů. Značka "Rajhradské klášterní" je dnes symbolem kvality a dlouholeté tradice.

Rozvoj Rajhradu v 17. až 19. století

Počátek 17. století je v Rajhradě ve znamení založení školy. Iniciátorem založení školy byl probošt Kotelík. Rajhradská škola si získala od svého počátku věhlas, "který daleko přesahoval hranice Moravy. Až do roku 1914 měl nad školou patronát rajhradský klášter. To mimo jiné zaručovalo kvalitní výběr učitelů. Druhá polovina 17. století je poznamenána v Rajhradě velkým stavebním ruchem. Začíná se s nákladnou úpravou a opravou kláštera, buduje se klášterní vodovod z Rebešovic a r. 1671 je postavena klášterní sladovna. Velké změny nastávají i v městečku Rajhrad. V poslední

čtvrtině 17. století vzniká na místě kaple z r. 1330 nový kostelík se hřbitovem, buduje se rozsáhlý vinný sklep, v Rajhradě již stojí obecní dům s radnicí, ovocnými stromy se vysazují tzv. Močidla. V 18. století se rodí barokní krása rajhradského kláštera. Do současné podoby je klášter uveden až roku 1840. Současně se stavbou kláštera je budována "císařská" silnice Vídeň-Brno. Rajhradský stavební ruch pokračoval v roce 1760, kdy byl postaven dnešní kamenný most "Pitrův" přes rameno řeky Svratky. O rok později byla zahájena rozsáhlá stavba klášterního dvora naproti hřbitovu na dnešní Masarykově ulici. Až do roku 1788 stával na náměstí pranýř, který byl po sedmi letech (1795) nahrazen kamennou kašnou. Sloužila plných 73 let, než byla nahrazena kašnou nynější. Tento rajhradský vodovod užívají občané již dvě století. V roce 1898 došlo k jeho velké opravě. Dřevěné potrubí přivádějící vodu do kašny bylo částečně nahrazeno potrubím železným. Na konci 18. století měl Rajhrad 90 domů, 130 rodin a 650 obyvatel. V tomto století se Rajhradu dotkly dvě válečné události. Byl to pruský vpád roku 1742 a poté tažení ruských vojsk proti Francii roku 1789. Válečná strádání byla doplněna hladem, který zavládl po silných mrazech v letech 1771-1772. Postiženému obyvatelstvu pomohl klášter zahájením řady nouzových prací. Tvář Rajhradu se změnila. Zakládaly se vinice, upravovalo se korytu mlýnského náhonu, zanikla část popovického lesa. Dvacátá a třicátá léta 19. století v Rajhradě jsou poznamenána dvěma významnými stavbami. V roce 1827 je postavena budova školy na dnešní Masarykově ulici, původně dvojtřídní. Začátkem 20. století je dokončena do dnešní podoby. Roky 1838 až 1839 jsou ve znamení stavby parní železnice Vídeň-Brno. Zkušební provoz na rajhradském úseku je zahájen 18. listopadu 1838. Stavba železnice je připomínána pamětní deskou na budově rajhradského nádraží. Celé devatenácté století se v Rajhradě vyznačuje velkým stavebním i kulturním rozvojem. Roku 1848 se reguluje tok řeky Svratky, po roce 1864 stojí v čele obce první zvolené obecní zastupitelstvo, řízené starostou Janem Hrůzou. V tomto období je založena Občanská záložna "Ráj", Hospodářský spolek, sladovna, Spolek pro orbu, Společenstvo řemeslných živností. Roku 1894 se mění rajhradský cukrovar na továrnu na klobouky. Současně s rozvojem hospodářským dochází k velkému rozvoji kulturnímu. V šedesátých a sedmdesátých letech se začíná hrát ochotnické divadlo, vznikají čtenářské spolky (např. Břetislav), roku 1883 je založena Cyrillská jednota, která ve své činnosti spolupracovala s Leošem Janáčkem a Josefem Bohuslavem Foerstem. Výrazným způsobem zasáhla do vývoje Rajhradu válka roku 1866. Obcí prošlo na 20 000 pruských vojáků. Tento pohyb vojsk způsobil značné potíže zásobovací, pořádkové a zdravotní. Objevila se i cholera. Rajhrad se během 19. století začal výrazně měnit, ale vnějším vzhledem měl stále vesnický charakter. Jediným prvkem, který připomínal město, byla kašna na Městečku.

Rajhradské proměny ve 20. století

Na samém začátku 20. století v roce 1902 zakládá mlynář Tomek elektrárnu, která až do roku 1934 dodávala Rajhradu stejnosměrný proud. V roce 1995 je po delší přestávce elektrárna dána znovu do provozu. Počátek dvacátého století dává Rajhradu významnou stavbu - zemský sirotčinec. Spojení vlasteneckého myšlení učitelů, živnostníků a inteligence vyústilo v roce 1905 založením Sokola. O pět let později se zakládá katolicky orientovaný tělocvičný spolek Orel. Vyvrcholením kulturního života v Rajhradě před první světovou válkou bylo uvedení opery Viléma Blodka V studni. První světová válka tento slibný vývoj zastavila. Spolková činnost znovu ožila v roce 1919 založením RAFK (Rajhradský atleticko-fotbalový klub). V dalších letech byly založeny i další, ale RAFK jako jediný vyvíjí nepřetržitou činnost až do dnešních dnů. Bez přerušení až do dnešních dnů půjčuje knihy místní knihovna, založená v roce 1922. Ve dvacátých a třicátých letech pokračuje stavební rozvoj Rajhradu. V letech 1925-1927 je postavena sokolovna, ve které se kromě tělovýchovné činnosti promítaly němé a od roku 1934 zvukové filmy. Bohatou činnost vyvíjelo pět ochotnických divadelních spolků. Prolínání stavebního a kulturního ruchu pokračuje ve třicátých letech, kdy se dokončuje vydláždění Masarykovy ulice, okrašlovací spolek buduje parčík na Městečku a 1. září 1935 zahajuje výuku Masarykova jubilejní měšťanská škola. V roce 1935 je již plný provoz na dvoukolejné železnici Břeclav-Brno. Závěr třicátých let přináší rozšíření tzv. Pitrova mostu a odhalení pomníku presidenta T. G. Masaryka před budovou záložny "Ráj". Orelská jednota otevírá r. 1936 vlastní tělocvičnu a Sokolové přistavují v sokolovně jeviště se šatnami.